

Gabriel Nagăț, *Științele sociale și angoasa legitimității*, București, Editura Pro Universitaria, 2017, 234 p.

Lucrarea este alcătuită din șase studii distincte, publicate între 2000 și 2015. După cum afirmă autorul, în succintul *Cuvânt înainte*, ceea ce ține laolaltă studiile incluse în volum este preocuparea sa constantă pentru „examinarea legitimității științifice a cercetării sociale”. Așadar, autorul ne îndeamnă ca, parcurgând lucrarea pe care ne-o propune, să îl însoțim în acest demers important de investigare a statutului cercetării din disciplinele sociale. Sunt sigur că în ordonarea pe care a dat-o articolelor transformându-le în capitole ale cărții, Gabriel Nagăț a urmărit logica subiectului studiat așa cum s-a impus aceasta demersului său de cercetare, de vreme ce studiile respective nu sunt așezate în ordine cronologică.

Faptul însă că aproape în fiecare dintre ele autorul a intervenit substanțial, amplificând și rafinând argumentarea, arată clar că, în concepția lui, ceea ce ne propune este o arhitectonică a subiectului tratat. Iată ordinea în care sunt așezate de autor rezultatele obținute de el în cercetările întreprinse de-a lungul unui deceniu și jumătate. Primul capitol se întinde pe aproape 40 de pagini și cuprinde *Considerații privind întemeierea epistemică în științele sociale*; urmează pe alte 40 de pagini *Conceptul de raționalitate socială și implicațiile lui metodologice*; al treilea capitol, cel mai scurt, investighează *Conceptul weberian al explicației sociologice*; urmează, pe parcursul a 30 de pagini, o cercetare despre *Explicație prin înțelegere? Opțiuni metodologice în abordarea fenomenelor sociale*; cel mai întins capitol tratează despre *Progres și legitimare în științele sociale*; iar capitolul final analizează, în 25 de pagini, *Opiniile lui Kuhn despre științele omului: o interpretare în cheia lui Radu Solcan*.

Trebuie să mărturisesc că am citit cu atenție lucrarea și am revenit asupra ei de mai multe ori la intervale de timp. Două lucruri au produs asupra mea un efect puternic. Primul privește cuprinderea și temeinicia investigației pe care o face G. Nagăț lucrărilor relevante ale celor mai importanți specialiști. Departe de faptul că prin natura ei lucrarea ar conține repetiții supărătoare – cum afirmă acesta cu modestie –, în realitate, această baza cognitivă extrem de serioasă manifestă, pe de o parte, probitatea profesională a autorului, iar pe de alta, interesul său autentic, durabil, pentru problema legitimității cercetării sociale, stimulându-l pe cititor să înțeleagă textul și să continue reflecția pe baza lui.

Al doilea lucru care m-a impresionat este o întrebare pe care și-o pune G. Nagăț încă din primul capitol al lucrării: ce s-ar întâmpla dacă am respinge presupuziția că cercetarea naturii, respectiv aceea a societății țin de un gen comun? Formulând această întrebare, autorul țintește mult mai departe decât discuțiile obișnuite despre științe ale naturii/științe ale spiritului, explicație/interpretare etc.; țintește chiar mai departe decât aceia care, pozitivist privind lucrurile, neagă caracterul de știință disciplinelor sociale. În cazul disjuncțiilor menționate, acestea sunt dizolvate de întrebarea lui Nagăț, iar în cazul abordării pozitvistice întrebarea lui dizolvă evaluarea negativă inclusă în faptul că se refuză caracterul de știință disciplinelor sociale. Întrebarea cu pricina dizolvă obișnuința de a evalua și de a legitima disciplinele sociale, dacă nu cu mijloacele celor despre natură, măcar în permanent dialog cu ele; întrebarea deschide perspectiva unei noi analize a disciplinelor sociale, din care ar lipsi instrumentarul științelor naturale, dar nu și exigența de control asupra susținerilor din disciplinele respective.

Sub impresia acestor două fapte, care mi s-au părut relevante în mod deosebit, m-am întrebat de ce autorul nu le confruntă, de ce nu pune la probă întrebarea formulată aplicând-o aspectelor relevante din întinsele sale cunoștințe de epistemologie? Am regretat în acel moment că Gabriel Nagăț a plecat prea devreme dintre noi și că nu voi putea să îi adresez această întrebare. Am reluat cartea lui, urmându-i îndemnul de a gândi împreună cu el asupra temei, și am descoperit că, într-un

mod subtil, dar puternic, oferă un răspuns la întrebarea pe care doream să o adresez. Ideile cărții sale se așază împreună într-o arhitectonică cerută chiar de logica temei. Primul capitol este o analiză a modului tradițional din filosofia germană, în particular de la Dilthey, în care se distinge între științele naturii și științele spiritului; eruditele incursiuni în contemporaneitate sunt pe direcțiile stabilite în secolul XIX. Această analiză stabilește *background*-ul teoretic tradițional al problemei; ei trebuie să îi asociem analiza făcută de autor conceptului weberian al explicației sociologice, adică cel mai bun exemplu de ceea ce putea produce distincția teoretică avută în vedere, o complementaritate între abordarea cantitativă, statistică și abordarea interpretativă.

În aceste două capitole, autorul ne spune ce poate produce maximal tratarea tradițională a temei studiate. Putem ușor observa că aceste două capitole vorbesc despre metode și teorii. Metodele însă întrețin o anumită legătură cu faptele, astfel că teoria și metoda sunt de analizat prin contrast cu faptele. În această perspectivă, capitolul despre raționalitatea socială este de maximă relevanță. Gândind în interiorul paradigmei relației dintre științele ale spiritului și științele ale naturii, este inevitabil să observăm că cele din urmă sunt posibile pentru că, fie dinamic, fie statistic, procesele naturale produc regularitate, repetabilitate; atunci, prin analogie, ar trebui să găsim ceva asemănător și la nivelul faptelor sociale. De aici, cercetarea lui G. Nagăț despre raționalitate ca o condiție a repetabilității la nivel factual și a predicției la nivel teoretic.

Acest capitol este de citit conjugat cu acela căruia autorul i-a amplificat în cea mai mare măsură dimensiunile și forța argumentativă, cel despre progres în cunoaștere. Dacă există regularități în natură ca bază a cunoașterii, adică a acumulării de cunoștințe, a progresului, atunci este de așteptat ca, în baza analogiei științele ale naturii – științele ale spiritului, și acestea din urmă să înregistreze progres și acumulare de cunoștințe tocmai pentru că există raționalitate socială, condiția regularităților. Dar Gabriel Nagăț are în privința progresului, tocmai pentru că este atât de familiarizat cu epistemologia, două rezerve majore: prima în ceea ce privește însuși caracterul cumulativ al științelor naturii, a doua în ceea ce privește definirea progresului esențialmente prin acest caracter speculativ. Investigația pe care o face G. Nagăț în legătură cu raționalitatea socială și cu progresul în disciplinele sociale, înțelegând pe fundalul tratării tradiționale a științelor naturii și a celor ale spiritului, este mai degrabă rezervată în privința rezultatelor.

Cu dăruire filosofică pentru tema studiată și cu probitate cognitivă, autorul reia întreaga discuție din perspectivă contemporană, investigând pretenția de explicație prin înțelegere. Această reiterare a investigației în care se distinge între satisfacerea cerințelor metodologice proprii disciplinelor sociale și satisfacerea exigențelor externe derivate din compararea cu științele naturii îi apare autorului ca fiind mai promițătoare. Cu maximă onestitate, însă, el atașează acestei promisiuni criticile formulate la adresa ei – expuse în ultimul capitol al lucrării – de către Mihail Radu Solcan, care susține că nu există o asemenea distincție între științele naturii și cele ale spiritului și prin urmare nici între criterii interne și criterii externe (mai ales în condițiile în care Solcan insistă pe rezultatele cercetării, în fond pe caracterul cumulativ al disciplinelor).

Așezând astfel cele șase capitole în grupuri de câte două: primul grup despre *background*-ul tradițional teoretic, al doilea despre condițiile de posibilitate ale caracterului științific și al treilea despre tratamentul teoretic al temei astăzi, mesajul lui Gabriel Nagăț apare clar; și el este un răspuns convingător la întrebarea pe care aș fi vrut să i-o pun: așa cum se vede, am explorat tot ceea ce poate aduce abordarea de tip tradițional a legitimității disciplinelor sociale; dat fiind rezultatul modest obținut pe baza problemei puse în mod tradițional, consider că întrebarea pe care am formulat-o, anume dacă nu greșim crezând că cele două seturi de discipline au un gen comun, trebuie luată în seamă – ceea ce ar conduce la punerea problemei legitimității disciplinelor sociale pe o altă bază.

Aceasta a fost lecția pe care am desprins-o reflectând asupra lucrării lui Gabriel Nagăț. Vă invit să o parcurgeți și să meditați la ideile propuse de el.

Marian George Panait